

До Спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.236.001 в Інституті держави
і права ім. В.М. Корецького
Національної академії наук України
(01001, м. Київ-1, вул. Трьохсвятительська, 4)

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Почепцова Юрія Володимировича

на тему: «Дієвість та ефективність права: порівняльно-правові аспекти»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань
08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Проблематика дієвості та ефективності права, до дослідження якої звернувся Почепцов Юрій Володимирович, має безперечну актуальність, що обумовлюється низкою чинників. Насамперед, дієвість та ефективність права є невід'ємними властивостями самого права, яке апріорі за своєю сутністю не може бути і не повинне бути недієвим та неефективним. Тому наукові дослідження правових явищ і процесів неможливо і недоцільно проводити без урахування зазначених сутнісних властивостей права. Дієвість та ефективність права є тими показниками, які дозволяють досліднику:

- по-перше, визначити націленість правових явищ і процесів, які становлять предмет наукових юридичних досліджень;
- по-друге, з'ясувати та охарактеризувати недоліки функціонування досліджуваних правових явищ і процесів;
- по-третє, виокремити та обґрунтувати критерії виміру дієвості та ефективності правових явищ і процесів, що вивчаються;

- по-четверте, обґрунтувати практичну складову свого дослідження, практичне значення результатів його проведення.

Враховуючи зазначене вище, слід відзначити, що тематика дисертації Почепцова Ю.В. насамперед має важливе методологічне значення, оскільки націлена на вивчення дієвості й ефективності права як багатоаспектних характеристик права, що дозволяють сформулювати універсальні загальнотеоретичні положення, котрі можуть бути використані в подальшому науковцями для: а) визначення функціонального призначення досліджуваних ними правових явищ і процесів; б) встановлення недоліків їх функціонування; в) визначення критеріїв виміру дієвості та ефективності правових явищ і процесів, що вивчаються; г) обґрунтування практичного значення отриманих результатів дослідження.

Підтверджує актуальність теми дисертації Почепцова Ю.В. її практичний потенціал. Дослідження дієвості і ефективності права крізь призму їх порівняльно-правових аспектів в сучасних умовах недостатнього рівня дієвості та ефективності права в Україні має важливе значення. Результати реалізації поставлених дисертантом завдань сприятимуть: по-перше, об'єктивному виміру дієвості та ефективності сучасного права та правової системи України, по-друге, посиленню об'єктивності визначення стану дієвості та ефективності права в Україні; по-третє, виробленню, обґрунтуванню та реалізації комплексу засобів забезпечення дієвості та ефективності права і шляхів їх посилення. Тому слід погодитись з думкою дисертанта в тому, що *«розбудова України як правової держави, формування вітчизняної правової системи визначають необхідність активізації наукових досліджень дієвості та ефективності права, особливо крізь призму їх виміру і посилення як невід'ємних, взаємозалежних та взаємовимірних категорій»* (с. 14).

Актуальність теми дисертації Почепцова Ю.В. актуалізується також посиленням ролі типів та шкіл праворозуміння, поточною тенденцією юридичної

науки до все більшого використання в юридичних дослідженнях різноманітних інтегративних підходів до розуміння права як методологічної основи наукового дослідження. Вказане особливо актуальне з огляду на тематику дисертації, яка залежить від обраного автором підходу до праворозуміння, що в свою чергу визначатиме розуміння дієвості права та його ефективності, в тому числі і в аспекті співвідношення зазначених властивостей права. В дисертаційній роботі Ю.В. Почепцова дослідження порівняльно-правових аспектів дієвості та ефективності права представлено крізь призму особливостей різних типів праворозуміння та наукознавчих підходів, враховано при цьому імовірний вплив різних варіацій доктринальних підходів до розуміння дієвості та ефективності права, зокрема як:

- засобу унормовування суспільного життя, де результат буде визначати дієвість права та його ефективність;
- відповідність правового регулювання засадам природного права;
- прояву властивостей психіки людини до підпорядкування своєї поведінки нормам співжиття, що виявляється в процесі такого підпорядкування (дієвість права) та в результаті, в поведінці суб'єктів права (ефективність права);
- процес та результат досягнення правотворчого задуму, що втілений у змісті правотворчих приписів тощо.

Незважаючи на достатньо значну кількість наукових публікацій, присвячених різним аспектам проблематики дієвості та ефективності права, вони все ж є дещо вузькоспеціалізованими і в основному присвячені виключно практичним проблемам посилення дієвості та ефективності права в тій або іншій сфері правового регулювання, їх прояву в конкретних практичних результатах, що виявляються у зміні правової реальності. Натомість, значно менше уваги приділяється питанням загальнотеоретичного характеру, в тому числі і порівняльно-правовим аспектам дієвості та ефективності права, особливо у розрізі існуючих тенденцій до суттєвого збільшення обсягів правотворчої роботи в

Україні, недостатнього рівня якості правових приписів, високого рівня їх змінюваності тощо.

Зокрема, *аналіз поточного стану вирішення наукознавчих проблем у цьому напрямі свідчить про:* а) відкритість питання співвідношення дієвості та ефективності права як загальнотеоретичних категорій; б) недостатній рівень доктринального вирішення питання їх методологічної ролі крізь призму застосування для пізнання рівня функціонування явищ і процесів державно-правової дійсності; в) невизначеність критеріїв виміру дієвості та ефективності права, методики їх застосування, об'єктивності та достовірності отриманих результатів; г) неусталеність практики правотворчості та правореалізації в частині забезпечення дієвості та ефективності права тощо.

Подібні питання безперечно відкривають якісно нові горизонти для вивчення порівняльно-правових аспектів дієвості та ефективності права крізь призму традиційних та нових підходів до праворозуміння, трансформації функціонального призначення та ролі права в сучасних умовах розбудови правової системи в Україні, вироблення практичних рекомендацій їх виміру, недопущення шкідливого впливу на дієвість та ефективність сучасного права в Україні. Дисертаційна робота Ю.В. Почепцова як раз і присвячена поглибленому дослідженню сформульованих вище питань, а отже, без сумнівів, тема дисертаційної роботи є досить актуальною та доволі комплексною, оскільки поєднує вивчення питань як порівняльно-правового характеру, так і аналіз практичної складової проблематики.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Рівень обґрунтованості наукових положень, висновків та пропозицій, викладених у дисертаційній роботі Ю.В. Почепцова, безпосередньо корелюється із високим рівнем наукової, нормативної та емпіричної бази дисертації. Принципове значення в роботі має методологічна основа дослідження, що поєднує в собі, з одного боку,

встановлений автором пізнавальний потенціал положень сучасних типів праворозуміння як передумови пізнання дієвості та ефективності права, а з іншого боку – визначена автором комбінація принципів, методологічних підходів та методів наукового пізнання. Найважливіше значення для вивчення предмета дослідження відіграв порівняльний методологічний підхід, що дозволив дисертанту розкрити співвідношення дієвості та ефективності права як самостійних категорій юридичної науки, практичних засобів виміру права, якісних властивостей права тощо.

Доповнює функціональний потенціал порівняльного підходу – феноменологічний підхід, що дав можливість автору розкрити дієвість права та його ефективність як багатоаспектні взаємопов'язані властивості права, які виявляються у його природі та сутності, характеризують його прояв, слугують засобами виміру права, посилення його регламентаційно-охоронного впливу. Завдяки застосуванню дисертантом в роботі системного підходу дієвість та ефективність права розкрито, з одного боку, в органічній єдності з іншими властивостями права, а з іншого – як багатовимірні самостійні феномени правової дійсності.

Окремо необхідно відзначити аргументоване застосування Ю.В. Почепцовим історико-правового, системно-структурного, формально-юридичного та прогностичного методів. Якщо *формально-логічний метод* дозволив узагальнити доктринальні підходи до розуміння дієвості права та його ефективності, визначити їх спільні ознаки та відмінності, на підставі яких удосконалити визначення понять «дієвість права» та «ефективність права», то застосування *системно-функціонального методу* надало можливість визначити пізнавальний потенціал положень типів праворозуміння для дослідження порівняльно-правових аспектів дієвості та ефективності права, а також встановлення і характеристики складових методологічної основи наукового дослідження.

Резюмуючи, вкажемо, що застосування подібного інструментарію у комплексі надало дисертанту можливість довести самотійність дієвості права та ефективності права в системі властивостей права, надати загальнотеоретичну характеристику критеріям виміру дієвості та ефективності права, факторам, які впливають на їх показники, а також виробити пропозиції щодо посилення дієвості та ефективності права, в тому числі і в аспекті їх співвідношення.

Дисертація заснована на дослідженні широкого кола *наукових джерел*, що складається як з літератури загальнотеоретичного спрямування, так і з літератури, фокус якої становлять окремі практичні аспекти забезпечення дієвості та ефективності права. Значну частку становить *емпірична база дослідження*, яка складається із літературних юридичних джерел вітчизняних та зарубіжних вчених, нормативно-правових актів України, офіційно зареєстрованих законопроектів та супровідної до них документації, матеріалів судової практики та офіційної статистики.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, виражається насамперед в авторському підході до вирішення сформульованих у роботі завдань, що дозволило дисертанту вперше на теоретико-правовому рівні визначити та охарактеризувати порівняльно-правові аспекти дієвості та ефективності права, їх категоріальний прояв, фактори і критерії виміру, стан та шляхи посилення в сучасних умовах правового регулювання в Україні. Найбільш важливе значення з теоретичної та практичної точок зору мають положення наукової новизни, що стосуються:

– обґрунтування самотійності понять «дієвість права» та «ефективність права» в системі понятійно-категоріального апарату юридичної науки на підставі визначених та охарактеризованих їх спільних ознак, відмінностей та співвідношення;

– встановлення співвідношення дієвості та ефективності права залежно від: ролі права, мети права, функціонального виміру права;

- удосконалення характеристики дієвості та ефективності права як об'єктів порівняльно-правового аналізу, які є взаємопов'язаними та однопорядковими категоріями;
- визначення понять «дієвість права» та «ефективність права»;
- обґрунтування авторського підходу до формування критеріїв виміру дієвості та ефективності права, складовими яких визначено загальні та особливі критерії;
- класифікації факторів дієвості та ефективності права шляхом уніфікації її критеріїв;
- положень про переваги та функціональну недостатність концепцій юснатуралізму, позитивізму та соціологічного типу праворозуміння для пізнання дієвості й ефективності права крізь призму їх порівняльно-правових аспектів;
- виокремлення та обґрунтування шляхів посилення дієвості та ефективності права в сучасних умовах правового регулювання в Україні тощо.

Структура роботи та повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях, зарахованих за темою дисертації. Насамперед слід відзначити чітку структуру дослідження, послідовність та аргументованість викладених у дисертації концептуальних ідей та положень, заснованих на комплексному аналізі правових явищ, що пов'язані із предметом дисертації. Із позицій архітекtonіки наукового тексту, основна частина роботи побудована з урахуванням актуальності питань сформульованих автором у Вступі.

Структурно дисертація складається із вступу, трьох розділів, що включають сім підрозділів, які нерозривно пов'язані між собою, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура повністю відповідає меті і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі аспекти досліджуваної дисертантом проблематики.

У Розділі 1 дисертантом виокремлюється та узагальнюється ряд питань загальнотеоретичного значення, що стосуються історіографії дослідження, пізнавальної основи типів праворозуміння для вивчення дієвості та ефективності права, а також методологічної основи проведення дисертаційної роботи. Так, у підрозділі 1.1 здійснено хронологічний аналіз історії становлення уявлень про дієвість і ефективність права. Глибокий аналіз поглядів мислителів та філософів минулого дозволив обґрунтувати висновок про те, що до кін. XVIII ст. дієвість та ефективність права остаточно не виокремлені в якості самостійних наукових категорій, а їх характеристика переважно представлена крізь призму тогочасного світоглядного розмежування і співвідношення його природного начала та позитивного прояву (с. 36-37).

Автором на підставі критичного аналізу поглядів філософів, соціологів, правознавців Новітнього часу та сучасності доведено, що з поч. XIX ст. проблематика дієвості та ефективності права отримує не лише продовження та посилення свого світоглядного осмислення, а й виокремлюється як самостійний об'єкт наукового дослідження, що виявляється у формуванні доктринальних підходів до пояснення їх сутності, змісту, особливостей прояву та виміру (с. 43).

Вивчення особливостей розвитку уявлень про дієвість та ефективність права в юридичній науці протягом XX-XXI ст. дозволило автору цілком достовірно охарактеризувати сучасний стан пізнання дієвості та ефективності права, що відзначається, на думку дисертанта:

- плюралізацією поглядів вчених на дієвість та ефективність права;
- посиленням міждисциплінарності їх наукового вивчення;
- об'єктивною необхідністю деідеологізації їх правових досліджень;
- необхідністю наукового переосмислення як теоретико-правових, так і практичних аспектів дієвості та ефективності права крізь призму їх багатовимірності тощо (с. 52-53).

У підрозділі 1.2 «Дієвість та ефективність права в аспекті сучасних типів праворозуміння» визначено пізнавальний потенціал положень типів праворозуміння для дослідження порівняльно-правових аспектів дієвості та ефективності права, які сприяють: по-перше, конкретизації уявлень про право, що визначатиме відповідне сприйняття дослідником його дієвості та ефективності; по-друге, вивченню багатоаспектності дієвості та ефективності права як проявів його природи, сутності, змісту, функціонального призначення, засобів виміру тощо; по-третє, врахуванню варіативності спільностей та відмінностей дієвості права та його ефективності.

Заслуговує на позитивну оцінку виокремлена автором пізнавальна основа наукового дослідження дієвості та ефективності права, складовими якої визначено положення типів праворозуміння, пізнавальний потенціал яких дає змогу вивчати їх порівняльно-правові аспекти як: а) властивостей права, які визначають факт його існування та функціонування, трансформуючи природні засади співжиття в реальну людську поведінку, відображаючи рівень досягнення гармонії життя людини із законами природного права (юснатуралізм); б) прояву відповідності поведінки суб'єктів права встановленим загальнообов'язковим правилам поведінки (позитивізм); в) особливостей впливу права на свідомість людини та в подальшому на її поведінку (соціологічний тип праворозуміння) – с. 76.

В подальшому автором у Підрозділі 1.3 «Методологічні аспекти наукового дослідження» доведено, що дієвість та ефективність права як об'єкти порівняльно-правового аналізу, є взаємопов'язаними, однопорядковими категоріями. Це дозволило встановити та охарактеризувати складові методологічної основи наукового дослідження. З'ясований пізнавальний потенціал дієвості та ефективності права дозволив визначити перспективні напрями дослідження їх порівняльно-правових аспектів, до яких віднесено вивчення їх історико-правових та методологічних аспектів, категоріальних та

соціально-політичних особливостей, а також практичних засобів їх виміру та посилення (с. 95-96).

Розділ 2 дисертації присвячений дослідженню категоріальних аспектів дієвості та ефективності права, а також критеріїв їх виміру. У підрозділі 2.1 «Дієвість та ефективність права як категорії юридичної науки» на підставі аналізу доктринальних підходів до розуміння дієвості та ефективності права здійснено їх узагальнення в межах: діяльнісно-функціонального, інструментально-вимірною та інтегративного підходів (с. 113-117). Цілком обґрунтовано дисертантом визначено переваги інтегративного підходу до визначення понять «дієвість права» та «ефективність права», що дозволяє охарактеризувати їх як багатоаспектні властивості права, обґрунтувати їх самостійність в системі понятійно-категоріального апарату юридичної науки, застосувати пізнавальні можливості більшості складових методологічної основи дослідження державно-правових явищ. За результатами виокремлення та характеристики спільних ознак і відмінностей понять «дієвість права» та «ефективність права» удосконалено їх визначення (с. 117-118).

За результатами категоріального аналізу дієвості та ефективності права автором запропоновано їх співвідносити між собою відповідно до системи критеріїв, а саме залежно від: 1) ролі права, відповідно до якої дієвість права є умовою його соціалізації, водночас ефективність права є наслідком дієвості права, що відображає характер поширення та поширеності права на суспільні відносини; 2) мети права, при якій дієвість права являє собою процес досягнення цієї мети, водночас ефективність права є результатом реалізації мети права; 3) функціонального виміру права, при якому дієвість права – це властивість права, яка уможливорює його дію, водночас ефективність права – це властивість права, яка відповідає за його здатність діяти якісно, задовольняти потреби та інтереси суб'єктів права (с. 126-128). Слід позитивно відзначити і зроблену автором спробу

удосконалити визначення таких понять як «дієвість права» та «ефективність права».

У підрозділі 2.2 «Критерії виміру дієвості та ефективності права» встановлено значення критеріїв виміру дієвості та ефективності права, які дозволяють: визначити і досягнути баланс показників дієвості права та його ефективності, забезпечити їх співставленість, взаємодоповненість та взаємоконтроль; консолідувати різноманітні критерії їх виміру; співвіднести вимір дієвості та ефективності права, як однопорядкових показників функціонування права (с. 136).

Аналіз практики виміру дієвості та ефективності права в Україні дозволив дисертанту узагальнити та охарактеризувати функціональні можливості:

1) загальних критеріїв виміру дієвості та ефективності права, які відображають особливості їх прояву як показників правової реальності;

2) особливих критеріїв виміру: а) дієвості права; б) ефективності права, застосування яких дозволить встановити та проаналізувати особливості дієвості та ефективності права як окремих засобів його виміру, надаючи можливості в подальшому провести співвідношення отриманих результатів (с. 151-158).

Розділ 3 «Дієвість та ефективність права в сучасних умовах правового регулювання в Україні» складається з двох підрозділів, у яких з'ясовано особливості та різновиди факторів дієвості та ефективності права, встановлено стан та шляхи їх посилення в сучасних умовах правового регулювання в Україні.

Підрозділ 3.1 «Фактори дієвості та ефективності права як умова його функціонування» був автором орієнтований на здійснення критичного аналізу доктринальних поглядів на розуміння та класифікацію факторів дієвості права та його ефективності. Доведено, що фактори ефективності права являють собою комплекс умов, що визначають якісну дію права, тоді як фактори дієвості права є комплексом умов, що обумовлюють дію права загалом (с. 167).

Слід позитивно відзначити запропонований і обґрунтований Ю.В. Почепцовим новий підхід до класифікації факторів дієвості та ефективності права, що дозволяє, з одного боку, оптимізувати їх систему шляхом використання єдиних, уніфікованих, рівнозначних критеріїв класифікації в залежності від сфери життєдіяльності суспільства та характеру їх впливу на дієвість та ефективність права, а з іншого – охарактеризувати їх зміст, який матиме індивідуалізований характер (с. 183-191).

У підрозділі 3.2 «Стан і шляхи посилення дієвості та ефективності права в сучасних умовах правового регулювання в Україні» дисертантом з'ясовано переваги та недоліки сучасного правового регулювання в Україні, на підставі чого встановлено та охарактеризовано складові стану дієвості та ефективності права, а саме: 1) стан правотворчості, що відображає особливості формалізації права, підготовки, розгляду та ухвалення правотворчих актів, їх подальшої промульгації; 2) стан правоінтерпретації, що визначає особливості сприйняття і роз'яснення сутності та змісту права; 3) стан реалізації права, що розкриває особливості процесу та результату втілення правових норм і принципів права у правомірній поведінці суб'єктів права (с. 200-204).

Практичне значення результатів дослідження автором відображено у положеннях, які стосуються шляхів посилення дієвості та ефективності права в сучасних умовах правового регулювання в Україні, які узагальнено в межах доктринально-стратегічного та оперативного-тактичного напрямів (с. 207-215).

У висновках автором за результатами проведеного дослідження викладено найбільш важливі науково-теоретичні та практичні положення, які дійсно відображають зміст дисертаційного дослідження, результати використання різних методологічних прийомів дослідження, авторські ідеї, які засновані на дослідженому емпіричному матеріалі. Зміст додатків мастить інформацію про апробацію результатів дисертаційного дослідження та публікації автора.

Вказане вище свідчить про те, що дисертаційна робота Ю.В. Почепцова є комплексною науковою працею, що підготовлена автором самостійно, має завершений характер, в якій вперше у сучасній юридичній науці здійснено порівняльно-правовий аналіз дієвості та ефективності права.

У частині повноти викладу результатів досліджень в опублікованих працях, принагідно зауважу наступне. Основні теоретичні положення й висновки, сформульовані в дослідженні, знайшли відображення у 13 наукових працях, серед них 5 статей у фахових виданнях України, 2 статті – у фахових виданнях іноземних держав і 6 статей – у збірниках матеріалів науково-теоретичних та науково-практичних конференцій. Всі публікації дисертанта, зараховані за темою дисертації, в повному обсязі відображають обґрунтовані автором наукові положення, висновки та рекомендації, що сформульовані у дисертації.

Аналіз змісту дисертації та публікацій Ю.В. Почепцова дозволяє констатувати **факт відсутності порушення академічної доброчесності**. Неупереджений аналіз тексту дисертації, вивчення використаної у ній літератури засвідчив відсутність факту використання автором під своїм ім'ям чужих ідей, формулювань, фрагментів текстів або цілих текстів у буквальному (цитування без лапок і посилань) або перефразованому вигляді (без вказівки на справжнє авторство і джерело).

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи та відзначаючи належний рівень підготовки дисертаційної роботи, високий рівень наукової новизни результатів дослідження Ю.В. Почепцова, слід відзначити, що як і будь-яке творче дослідження, присвячене аналізу дискусійних проблем юриспруденції, воно викликає певні зауваження, які можуть бути сприйняті як уточнення авторської позиції.

1. Слід позитивно відзначити спробу автора у підрозділі 2.1. узагальнити доктринальні підходи до розуміння дієвості та ефективності права, в результаті чого було виокремлено та охарактеризовано зміст: діяльнісно-

функціонального; інструментально-вимірною та інтегративного підходів. Водночас залишилось остаточно незрозумілим, який саме підхід був взятий автором за основу подальшого дослідження дієвості та ефективності права, в тому числі якого підходу притримувався автор удосконалюючи визначення вказаних понять.

2. Заслуговує на підтримку проведена автором робота в підрозділі 2.2, яка стосується виокремлення та характеристики критеріїв виміру дієвості та ефективності права. Особливо вдалим є аналіз конкретних практичних прикладів встановлення рівня дієвості та ефективності права. Проте потребує уточнення зі сторони дисертанта зміст виокремлених загальних та особливих критеріїв виміру дієвості та ефективності права, методика їх використання, а також співвідношення між собою отриманих результатів.

3. У змісті підрозділу 3.1 дисертантом здійснено критичний аналіз доктринальних поглядів на розуміння та класифікацію факторів дієвості права та його ефективності. В результаті чого було доведено, що фактори ефективності права являють собою комплекс умов, що визначають якісну дію права, тоді як фактори дієвості права є комплексом умов, що обумовлюють дію права загалом. Насамперед слід відзначити, що запропоновані визначення таких понять як «фактори ефективності права» та «фактори дієвості права» варто було б включити до складу положень наукової новизни одержаних результатів. Однак, автору доцільно було б також посилити свої висновки більш ґрунтовним розмежуванням вказаних понять, зокрема шляхом встановлення спільних ознак та відмінностей між цими факторами, наведенням конкретних прикладів.

4. В контексті подальших наукових досліджень порівняльно-правових аспектів дієвості та ефективності права дисертанту доцільно більше приділити уваги аналізу досвіду забезпечення дієвості та ефективності права в зарубіжних країнах, особливо в країнах Європейського Союзу, посилити обґрунтованість своїх висновків прикладами конкретних заходів, які вживаються ними задля

посилення дієвості та ефективності права. Окрім того, актуальним та витребуваним як з наукової, так і з практичної точок зору було б розширення меж порівняльного дослідження, включивши до нього і аналіз співвідношення дієвості та ефективності національного і міжнародного права, приватного та публічного права, матеріального та процесуального права тощо.

Водночас, висловлені запитання, зауваження та пропозиції не ставлять під сумнів отримані дисертантом наукові результати. Вони мають дискусійний характер і є рекомендаційними, адже основне призначення офіційного опонування та рецензування будь-яких наукових здобутків полягає у підвищенні академічного рівня подальших наукових пошуків авторів та створенні своєрідного «наукового імпульсу» для майбутнього вивчення складних та важливих для теорії права викликів.

Загальний висновок. У цілому, дисертаційна робота Ю.В. Почепцова на тему «Дієвість та ефективність права: порівняльно-правові аспекти» є оригінальним дослідженням, містить нові науково обґрунтовані результати, а отже являє собою ґрунтовне дослідження з теорії права. Дисертація Ю.В. Почепцова характеризується внутрішньою єдністю, містить нові достовірні наукові результати і положення, що висуваються для публічного захисту. Безумовно, вказане свідчить про особистий внесок автора в науку теорії права. Результати дисертаційного дослідження збагачують зміст концептуальних положень теорії та практики дієвості та ефективності права.

Актуальність теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу як в дисертаційному дослідженні, так і в наданих для ознайомлення опублікованих дисертантом працях, повністю відповідають вимогам до дисертацій, встановлених для докторів філософії.

Відтак, вказане дає підстави сформулювати кінцевий висновок: дисертація на тему «Дієвість та ефективність права: порівняльно-правові аспекти»,

представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», відповідає вимогам, закріпленим у Наказі Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 року) та Постанові Кабінету Міністрів України від 6.03.2019 року №167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Почепцов Юрій Володимирович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**Декан юридичного факультету, завідувач
кафедри державно-правових дисциплін
Вищого навчального закладу «Університет
економіки та права «КРОК»,
доктор юридичних наук, професор,
Герой України, Заслужений юрист України**

А.Й. Француз

Підпис А.Й. Француз засвідчук
Директор департаменту кадрів Вищого навчального закладу
«Університет економіки та права "Крок"»
Київський О.С.
2020 р.

